

**BOBUR VA NAVOIY AN'ANALARI DAVOMIYLIGI: G'OVAVIY-BADIIY
UYG'UNLIK VA IJODIY TA'SIR MASALASI**

Abdujalilova Omina

1-year students of the University of

World Economy and Diplomacy

Faculty of International

Economics and Management

Ominaabduzalilova355@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada Bobur ijodi bilan Navoiy merosi o'rtasidagi munosabat ko'rib chiqiladi, tafakkur va san'atdagi o'zaro bog'liqliklar o'rganiladi. Nafaqat o'xshashliklar, balki sezilarli farqlar, xususan, janr, til, uslub va albatta mavzu bo'yicha ham tahlil qilinadi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, Bobur Navoiydandan to'liq nusxa ko'chirmagan, uning o'rniga, u o'z hayoti va davriga tayangan holda, mavjud shakllarni chuqurlashtirdi. Navoiy boshlagan yozma an'analar Bobur qo'lida yangi shakl kasb etadi. O'tmishga hurmat saqlanib qoladi, o'zgarishlar esa yangi tajribalarni aks ettiradi. Har bir yozuvchi noyob, lekin biri ikkinchisining merosi asosida rivojlanadi. G'oyalar vaqtdan oshib ketsada, tarix bosimi ostida o'zgaradi. Shaxsiy tajriba genetik naqshlarni kutilganidan ko'ra ko'proq o'zgartiradi. Oxir - oqibat, bu muammoning asosiy sabablarini bartaraf etmasdan, o'zgaruvchan ta'sirga aylanadi.

Kalit so'zlar

Bobur, Alisher Navoiy, an'ana va davomiylik, mumtoz adabiyot, g'azal, chig'atoy tili, lirika, badiiy mahorat, tarixiylik.

Abstract

This article explores the relationship between Babur's work and Nava'i's legacy, examining the connections in thought and art. Not only similarities but also significant differences are found, particularly in genre, language, style, and subject matter. The study demonstrates that Babur did not completely imitate Nava'i, instead, he drew on his own life and era, deepening existing forms. The written traditions begun by Nava'i take on new form in Babur's hands. Respect for the past is maintained, while changes reflect new experiences. Each writer is unique, but each develops from the legacy of the other. Ideas transcend time but change under the pressure of history. Personal paths alter ancestral models more than expected. Ultimately, impact lies in transformation without disrupting roots.

Keywords

Babur, Alisher Nava'i, tradition and continuity, classical literature, ghazal, Chigatai language, lyricism, artistic mastery, historicity.

Аннотация

В данной статье исследуется взаимосвязь между творчеством Бабур и наследием Наваи, рассматриваются связи в мышлении и искусстве. Обнаружены не только сходства, но и существенные различия, особенно в жанре, языке, стиле и тематике. Исследование показывает, что Бабур не полностью подражал Наваи, вместо этого он опирался на свою жизнь и эпоху, углубляя существующие формы. Письменные традиции, начатые Наваи, обретают новую форму в руках Бабура. Сохраняется уважение к прошлому, в то время как изменения отражают новый опыт. Каждый писатель уникален, но каждый развивается из наследия другого. Идеи выходят за рамки времени, но меняются под давлением истории. Личные пути изменяют родовые модели больше, чем ожидалось. В конечном счете, влияние заключается в трансформации без разрушения корней.

Ключевые слова

Бабур, Алишер Наваи, традиция и преемственность, классическая литература, газель, язык чигатай, лиризм, художественное мастерство, историчность.

...Bobur Mirzo bizning avlodlarga g'urur bilan aytadigan buyuk bobomizdir. U Andijonda tug'ildi, Andijonda kamol topdi. Mana shunday ulug' ajdodlarimiz borligi, ular o'zbek farzandi ekanini hech qachon unutmasligimiz kerak. Milliy o'zligimizni anglashni ayni shundan boshlashimiz lozim.

Sh.M.Mirziyoyev

...Buyuk mutafakkir allomaning hayoti va ijodi turkiy davlatchilik boshqaruvi va rahbar shaxs ma'naviyati nuqtayi nazaridan ham keyingi avlodlar uchun ibrat namunasi bo'la oldi. U davlat boshqaruvida o'z qobiliyatini ko'rsatib, "Amiri kabir" unvoniga sazovor bo'ldi. Bosh vazir lavozimida, avvalo, butun kuchini mamlakatda tinchlik va osoyishtalik o'rnatishga qaratdi.

Mirvohid A., Turkiy kengash Bosh kotibi o'rinbosari

Kirish. 1400-yillar va 1500-yillarning boshlaridan keyin Movarounnahr va Xurosondagi siyosiy va madaniy o'zgarishlar turkiy yozuvni tubdan o'zgartirdi. So'zlarning go'zalligi shunchaki san'atdan ko'proq narsaga aylandi - u kundalik fikrlar va e'tiqodlarga ifodachsiga aylandi. Alisher Navoiy hamma narsani o'zgartirdi, turkiy ifodani avvalgi chegaralaridan ancha tashqariga olib chiqardi. Uning qalami o'tkir, boy, chuqur g'oyalar va sayqallangan shaklga ega edi. G'azallar janri yuksala boshladi, dostonlar chuqurlikka erishdi, Hikoyat esa uning sharofati bilan yangi kuchga kasb

etdi. Undan keyin kelgan yozuvchilar u qoldirgan ritm va qoidalar ta'sirida shakllangan yo'llardan borishda davom etishdi.

Zahriddin Muhammad Bobur tarix va adabiyotning bu uyg'unligidan paydo bo'ldi. Boburni ajratib turadigan narsa nafaqat uning hukmronligi yoki janglari - bu uning o'tkir tuyg'ular bilan shakllangan she'riyati, mohirona hikoya qilingan hikoyalari. Zamonlar o'zgarib, hayot—boshqacha bo'lganiga qaramay, Navoiyning uslubiy qarashlari uning ijodini oziqlantirdi. Eski ideallar bilan uyg'unlashgan yangi daqiqalar ba'zi narsalarni sezilmas darajada o'zgartirdi. Shunday ham bo'lib turadi - Navoiy bosib o'tgan yo'l endi boshqa osmon ostida aks sado bera boshladi.

Bobur asarlarini Navoiy ta'sirisiz tushunib bo'lmaydi. Har bir yirik yozuvchini an'analar o'zidan oldingilar bilan chuqur bog'laydi. Biroq, bu nusxa ko'chirish emas, balki mavjud bo'lgan narsani qayta talqin qilishdir. Har bir qayta hikoya qilishda eski g'oyalar qayta tug'iladi, yangi qo'llar tomonidan o'zgartiriladi. Bu yerda an'ana shunchaki uzatishni emas, balki o'zgarishni anglatadi. Biri ikkinchisiga asoslanadi, ammo shugina poydevorni o'zgartirishga yordam beradi. Bobur she'rlarini ajratib turadigan narsa shundaki, ular Navoiy singari sevgi va o'zini o'zi tahlil qilish mavzularini fazilat va adolat ideallari bilan bir qatorda qanday rivojlantirishidir. Va shunga qaramay, ularda yana bir narsa yashaydi - hayotdan olingan lahzalar, o'tmishdagi voqealarning aks-sadolari, uzoq joylarga sokin intilish. Bu xususiyatlar uning ovozini boshqalardan ajratib turadi, hatto Navoiy soyasidan ham tashqarida makon yaratadi. Uning asarlari shunchaki she'riyatdan ko'proq narsani anglatadi - ular o'zlari va o'z davrining yilnomasiga aylanadi. Ayniqsa, sodda, ammo kuchli tilda yozilgan "Boburnoma" turkiy rivoyatda yangi yo'llarni ochadi, bu yerda xotira tarix bilan teng sharoitlarda uchrashadi. Bir tomondan, u adabiy uslub, so'z tanlash yoki ikkala muallifda ham takrorlanadigan ritmdagi naqshlarni izlaydi. Shunchaki xususiyatlarni sanab o'tish o'rniga, Bobur Navoiy tomonidan belgilangan yo'llardan qay darajada borganligi va qayerdan og'ganligi ko'rib chiqiladi. Yonma-yon ko'rib chiqilganda, ularning turkiy yozuvning shakllanishidagi roli aniq bo'ladi. Ko'rinib turgan narsa oddiy taqlid emas, balki bu nuqtani yangi yo'nalishlarga yo'naltiradi. Har bir yozuvchi boshqalar turli shakllarda bo'lsa ham, iz qoldiradi. Bobur va Navoiy o'rtasidagi munosabatlarni ularning asarlari orqali sinchkovlik bilan o'rganish chuqur ilmiy ahamiyatga ega. Bu bizga ikkita ajoyib hayotni tushunishga yordam beradi va kengroq yo'llarni ochadi. Ularning bog'liqligini tushunish orqali biz bevosita o'zbek klassik adabiyotining bosqichma-bosqich rivojlanishini tushunishimiz mumkin.

Asosiy qism. Mafkuraviy va badiiy uzluksizlik va estetik qarashlarning uyg'unligiga nazar solinadigan bo'lsa, ruh xotirjam bo'lganda namoyon bo'ladi. Alisher Navoiy she'rlarida go'zallik qadimgi tillarda yangi o'lchamga ega bo'ladi. Chunki sog'inch sof holda yonadi, u tanadan tashqari ko'rinmas olamlarga olib boradi. Odamlarda mukammallik - bu orzu uning satrlarining markazida pulsatsiyalanadi.

Soʻzlar tugaydigan joyda ramzlar paydo boʻladi: olov, oyna, kimsasiz yoʻl. Tozalash oʻrgatilmaydi, aksincha u har bir sheʼrda tong kabi ochiladi. Paydo boʻladigan narsa taʼlimot emas, balki koʻrinadigan nafasdir. Bobur bu badiiy meʼyorlarni oldi va keyin ularga oʻz hayotidan samimiy lahzalarni singdira boshladi. Uning sheʼrlarida sevgi gʻoya sifatida emas, balki yaqindan - kimnidir sogʻinish bilan, bu sogʻinchning chuqur tajribasi bilan chambarchas bogʻliq holda tasvirlangan. Agar Navoiy sevgi haqida uzoq haqiqat sifatida gapirsa, Bobur uni odamlar chinakam yashaydigan joyga qoʻyadi. Lahzalar odamlar oʻrtasida sodir boʻladigan voqealar bilan shakllanib, aniq ochiladi. Bobur sheʼrlarini olaylik ular surgunning chuqur azobini, hokimiyat uchun kurashni va nazoratni yoʻqotishni ochib beradi. Navoiydan farqli oʻlaroq, uning sheʼriyati, hayotiy tajribalarini aks ettiradi. Shunga qaramay, ikkalasi ham zohirida yashiringan umumiy eʼtiqodlardan ilhom oladi. Uning satrlari Navoiyning sheʼrlaridan kelib chiqadi - faqat endi ular shunchaki ideallar emas, balki haqiqiy lahzalar bilan shakllanmoqda.

Janr va sheʼriy shaklning uzluksizligi

Ritm noyob narsani tugʻdirdi, Navoiy turk gʻazallariga aniq, muvozanatli shakl berdi. Uning misralari nafaqat tovush orqali, balki har biri qofiya va ritm bilan toʻyingan tuzilish orqali ham gapirdi. Boshqalar qoqilib ketgan joylarda u aruz tuzilishi boʻylab silliq harakat qildi. Ifoda aniqlikka intildi, lekin hech qachon oʻz ovozi yoʻqotmadi.

Bobur tarixiy asarlari bilan mashhur boʻlsa-da, u sheʼrlar ham yozgan - gʻazal, ruboiy, hatto tuyuk ham uning qoʻli ostida shakllangan. Uning devoni Navoiy tomonidan belgilangan yoʻldan, satrlar ketma-ket, silliq davom etadi. Har bir sheʼrda aruz pulsatsiyalanadi va qofiya va nurlar soyalar kabi yopishib qoladi. Shunga qaramay, ularning sheʼr yozish usullari asosiy jihatlari bilan farq qiladi. Navoiy koʻp qatlamli ramzlar va maʼnaviy tilga tayanadigan joyda Bobur silliq oqim va ochiq nutq bilan harakat qiladi. Bu uning soʻzlarini oʻquvchiga tezda yetkazish imkonini beradi. Tasvirlar boy, ammo oson idrok etiladi. Bu xususiyat uning sheʼrlariga realizm va kundalik hayot tuygʻusini bagʻishlaydi.

Anʼana til va uslubda yangicha koʻrinish kasb etdi...

Adabiyotda Chigʻatoy tilining qudratini ham nazariy, ham amaliy jihatdan namoyish etgan ijodkor Alisher Navoiy edi. Uning ilmiy hamda badiiy asarlari turkiy tilning fors-tojik tiliga teng ekanligini isbotladi. Uning satrlari davomida maʼno tinch chuqurlikda ochib berildi. Sinonimlar keraksiz tafsilotlarsiz, har bir tanlov aniq oqib oʻtdi. Uslub oyoqlarimiz ostidagi yer kabi oʻzgardi, hech qachon takrorlanmasdi.

Kundalik nutqdan Boburning qoʻli bilan shakllangan yangi narsa tugʻildi. Uning soʻzlari qogʻozga tushirilgan suhbat kabi osonlikcha oqib oʻtdi. Boburning yozuvlarida ajralib turadigan narsa shundaki, ular qanday eshitiladi, goʻyo kimdir toʻgʻridan-toʻgʻri gapirayotgandek. Tarixdan olingan manzaralar xotiralar va tabiat manzaralari bilan birga keladi - keraksiz ogʻirliksiz, toʻgʻridan-toʻgʻri aytiladi. Har bir satr faqat kerakli

narsani, ustiga hech narsa qo‘ymasdan yetkazadi. Bobur Navoiyning so‘zlarini qabul qildi, lekin o‘ziga xos nutq uslubini rivojlantirdi. Keraksiz tafsilotlarga murojaat qilmasdan, u sof, sodda ifoda uchun kurashdi. Bu o‘zgarish muhim edi - u jimgina turkiy yozuvning rivojlanishiga hissa qo‘shdi.

Shaxs tarix bilan uchrashadi

Navoiy asarlari nimasi bilan ajralib turadi? Ularning ichki qadriyatlar, axloq va g‘oyalarga chuqur sho‘ng‘ishi. Uning hikoyalari qahramonlari shunchaki odamlar emas, balki ular ideallarni o‘zida mujassam etgan. (ideal inson ular tomonidan shakllanadi).

Saroylarning osoyishtaligidan uzoqda tug‘ilgan Bobur janglar va mag‘lubiyatlar orqali sayohatini so‘zlarga aylantira boshlaydi. Uning "Boburnoma" nomi bilan tanilgan kitobi samimiy lahzalarni - uning qiyin va keyin qayta qo‘lga kiritilgan kuchini, shuningdek, cho‘l osmoni ostidagi sokin fikrlarni ochib beradi. Sahnalashtirilgan e‘tiroflar emas, balki chinakam hissiy portlashlar uning ovozini shakllantirdi. Shu tufayli turk adabiyoti o‘zi haqida gapirishning yangi usulini topdi. Hukmdorning xom haqiqati bir umrdan tashqari aks-sado bera boshladi. Oddiy halolligidan tashqari, Bobur o‘zini Navoiy qahramonlaridan dunyoga realistik qarashida ajratib turadi. Shunga qaramay, uning so‘zlari tirik tarix notasga asoslanadi.

Adabiy maktab va ma'naviy meros masalasi

O‘sha paytda Navoiy she‘riyatning yozilish uslubiga ulkan ta‘sir ko‘rsatgan. Ko‘plab yozuvchilar uni hurmat qilishgan va uning o‘rnagiga ergashishgan. Undan ortda qolmagan Bobur ham bu doirada ajralib turardi. Uning Navoiyni ustoz sifatida ko‘rishi, uning asarlarini chuqur hurmat qilishi aniq edi.

Bobur shunchaki eski an‘analarni davom ettirishdan ko‘proq narsani qildi. U Hindistonda arab alifbosiga asoslangan turkiy yozuvga yangilik kiridi (turkiy til talaffuziga moslashtirilgan, arab alifbosi asosidagi yangi yozuv “Xatti Boburiy”ni yaratgan). Navoiy paydo bo‘lgan paytdan boshlab, uning sharofati bilan so‘zlar yanada tarqaldi. Yangi yerlar eski shakllarga ovoz berdi. Madaniyat o‘zining asosiy qismini yo‘qotmasdan poydevorini o‘zgartirdi.

Bobur ijodi to‘g‘ridan-to‘g‘ri Navoiy an‘analaridan kelib chiqadi, umumiy ideallar asosida shakllangan. Sevgi uning qarashlarini yaxshilik va ichki ravshanlik g‘oyalari bilan bir qatorda boshqaradi. Uning she‘rlari ko‘pincha g‘azal shaklida bo‘lib, shaxsiy ifodaga hurmat bajo keltiradi. So‘zlarning o‘zi Chig‘atoy adabiyotining ritmi va tuzilishiga amal qiladi, uning ovozini tirik saqlaydi. Har bir tanlov badiiy adabiyot kabi emas, balki sokin meros sifatida qabul qilinadi. Bobur bu an‘analarni o‘z hayoti bilan singdirib, halol mulohazalar, haqiqiy voqealar va ta‘sirli tafsilotlarni uyg‘unlashtirgan. Bu kombinatsiya uni shunchaki eski yo‘llardan yurgan odamdan ko‘ra ko‘proq narsaga aylantirdi hamda uni yangi yo‘llarni boshlagan odam sifatida belgilab berdi.

Adabiyotlar tahlili

Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Boburga qarashning bir usuli - ularning o‘zbek adabiyotidagi umumiy ildizlarini ko‘rib chiqish. Barcha tadqiqotlar bu bog‘liqlikning chuqurligi haqida bir fikrda emas, lekin ko‘pchilik o‘xshash fikrlarga qaytadi. Har bir shoirning dunyoqarashini shakllantirgan g‘oyalar ko‘pincha ularning ijodiy tanlovlari bilan birga namoyon bo‘ladi. Ba‘zi olimlar tuzilish yoki she‘r turlarida aks-sadolarni kuzatsalar, boshqalari ovoz va formuladagi o‘zgarishlarga katta e‘tibor berishadi. Tilning vaqt o‘tishi bilan rivojlanishi, undan oldin foydalanganlar tomonidan shakllantirilgani ta‘kidlangan.

Bir muncha vaqt oldin adabiyotshunoslar Navoiy ta‘limoti Bobur ijodiga qanday ta‘sir qilganini muhokama qila boshladilar. Navoiyning turkcha uslubdagi g‘azalni shakllantirishdagi roli tufayli Bobur kabi keyingi shoirlar bu shakllarni o‘z yo‘llari bilan qayta talqin qilishda davom eta boshlashgan. Bu g‘oyalar chuqur mavzularga - masalan, ideal inson, qalb linzalari orqali ko‘rilgan sevgi va ichki axloqiy ravshanlikka asoslangan bo‘lsa-da, ular yana paydo bo‘ladi va Bobur she‘rlarida jimgina aks-sado beradi.

Kamroq tarqalgan bo‘lsa-da, Boburning asarlari ba‘zan akademik matnlarda mustaqil san‘at asari hisoblanadi. Uning she‘rlari shunchaki mavhum g‘oyalar emas, balki real hayot aks-sadolari bilan ajralib turadi. Ularni nima ajratib turadi? Hayotiy his-tuyg‘ular bilan shakllangan kuchli tarix tuyg‘usi. Navoiy tasavvuf va kengroq mavzularga moyil bo‘lsa, Bobur surgun, yo‘qotish va ko‘chish yuki haqida to‘xtaladi. Haqiqiy voqealar uning ovozini shakllantiradi - sog‘inch, kurash, taqdir - barchasi sirtga yaqin joylashgan. Qarama-qarshilik har birining dunyoni qanday ko‘rishida yaqqol ko‘rinadi, biri ichki tasavvurlar orqali, ikkinchisi esa chandiqlar orqali.

Ularning she‘rlari umumiy tuzilishga ega bo‘lsa-da, ular turli yo‘llardan boradi. Ritm, takroriy yakunlar va tovush naqshlari bir-biriga mos kelganda, diqqat boshqa joyga o‘tadi. Shunisi e‘tiborga loyiqki, Bobur bezak o‘rniga aniqlikni tanlaydi. Navoiy puxta sozlangan aks-sadolarga berilib ketsa, uning vorisi soddalikka moyil bo‘ladi. Shakl tanish bo‘lib qoladi, ammo ovoz nutqqa yaqinlashadi. Ba‘zi tadqiqotlar hissiy halollikni jimgina ustuvorlik sifatida ko‘rsatadi. An‘analar saqlanib qoladi, ammo o‘zgarishsiz emas.

Tilshunoslar ko‘pincha Chag‘atoy nutqining ildizlarini izlashda Navoiyga ishora qiladilar. Biroq, Bobur uni boshqacha - kamroq qat‘iy, odamlar aslida qanday gapirishganiga yaqinroq qayta jonlantirdi. "Boburnoma" olimlar orasida, ayniqsa, uzoq vaqtdan beri yo‘qolib qolgan so‘zlari, avlodlardan avlodga o‘tib kelayotgan maqollari va o‘tmishdagi voqealar bilan bog‘liq atamaları bilan ajralib turadi. Bugungi tanqidchilar ikkala olimni nafaqat ularning ta‘siri, balki san‘at tomonidan shakllangan o‘zgarishlar uchun ham tekshiradilar. U Navoiydan mazmunli deb topganlarini oldi va keyin uni o‘z davri va yo‘liga muvofiq qayta talqin qildi. Ularning bog‘liqligi shunchaki umumiy saboqlardan chuqurroq - u ustoz-izdosh munosabatlaridan tashqariga chiqib,

unchalik qat'iy bo'lmagan narsaga aylandi. Bobur asarlariga yangicha nazar tashlash turkiy adabiy an'analarning Hindistonga qanday kirib kelganini ko'rsatadi. Uning mavjudligi Navoiy ta'sirini notanish hududlarga yoyishga yordam berdi.

Olimlar ko'pincha Bobur va Navoiyni bog'lasalar-da, ularning umumiy she'riy qarashlari kamdan-kam hollarda ehtiyotkorlik bilan taqqoslanishga duchor bo'ladi. Ba'zi tadqiqotlar ikkalasiga ham to'xtaladi, ammo ularning fikrlashidagi chuqurroq naqshlarni e'tibordan chetda qoldiradi. Ushbu tadqiqot turli matnlardagi e'tiqod tizimlari, ifoda shakllari va she'riy ijod usullarini o'rganadi. Ushbu iplarni bir-biriga bog'lab, biz eski va yangi an'analar o'rtasidagi chegarani aniq belgilaymiz.

Jadval-1

Tahlil mezon	Alisher Navoiy	Zahiriddin Muhammad Bobur	Davomiylik va farqli jihat
Adabiy yo'nalish	Mumtoz lirik, she'riyat va tasavvufiy-falsafiy ruh ustuvor	Lirik she'riyat bilan birga tarixiy-memuar janr rivoji	Bobur Navoiy an'anasini davom ettirib, tarixiy-badiiy yo'nalishni kuchaytirgan
Til masalasi	Turkiy tilning badiiy imkoniyatlarini nazariy va amaliy asoslab bergan	Turkiy tilda sodda, ravon va tabiiy uslub yaratgan	Navoiy asos solgan til siyosati Bobur ijodida hayotiylik bilan boyigan
Asosiy mavzular	Ishq, komil inson, adolat hamda ma'naviyat	Ishq, vatan sog'inchi, hayot sinovlari, tarixiy voqealar	G'oyaviy asos o'xshash, lekin Boburda shaxsiy kechinma kuchliroq
Uslub xususiyati	Badiiy mukammallik, ramziylik, tasavvufiy ma'no qatlamlari	Samimiylik, tabiiylik, realizm va hayotiy tasvir	Ramziy-estetik uslubdan realistik tasvirga o'tish kuzatiladi
Adabiyotdagi o'rni	O'zbek mumtoz adabiyotining asoschisi, yuksak maktab yaratgan	Navoiy maktabining munosib davomchisi, yangi bosqich boshlab bergan	An'ana davomiyligi ijodiy yangilanish bilan kechgan
Tarixiylik darajasi	Ko'proq badiiy-falsafiy talqin	Tarixiy voqealarni bevosita aks ettirish (xususan, "Boburnoma")	Bobur tarixiy realizmni adabiyotga chuqur olib kirgan.

1. [to, C. \(2006\). Boburiylar sulolasi asoschisi, sarkarda, tarixchi, shoir \(1483–1530\). \[online\] Wikipedia.org. Available at: https://uz.wikipedia.org/wiki/Bobur .](https://uz.wikipedia.org/wiki/Bobur)

2. [Alisher Navoiy \(2026\). *Alisher Navoiy Hayoti va Ijodi*. \[online\] Tafakkur. Available at: https://tafakkur.net/alisher-navoiy.haqida .](https://tafakkur.net/alisher-navoiy.haqida)

Bobur Navoiyni o'z ustozlari deb e'tirof etgan bo'lsa-da, u shunchaki taqlidchi emas, balki ijodkor davomchisi edi. Shu paytdan boshlab Bobur Navoiyning ijodiy qarashlarini davom ettirdi, lekin uni boshidan kechirgan lahzalar va holatlar ta'sirida shakllantirdi. Bu siljish turk adabiyoti taraqqiyotida sokin burilish nuqtasiga aylandi.

Aytish mumkinki, Bobur Navoiy yo'lini shunchaki bosib o'tmadi, uni yanada rivojlantirdi. U tanish zaminni qanday qilib chuqurlashtirgani hayratlanarli. Bu o'zgarish ularning umumiy merosini ko'rib chiqishda eng muhim o'rin sifatida hisoblanadi. Bu shunchaki davom emas, balki avvalgisidan oshib ketgan bir yozuvchi tomonidan shakllantirilgan o'zgarishdir.

Metodologiya

Ushbu maqolada Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur asarlarida an'analar va yangi g'oyalar qanday namoyon bo'lishi, asosan tavsifiy yondashuvdan foydalangan holda batafsil ko'rib chiqildi. Ish raqamlarga tayanish o'rniga, parallel tadqiqotlarga, matnlarni diqqat bilan o'qishga va adabiyot va tarixdan olingan kontekstga tayandi. Biz Navoiy va Boburni batafsil tahlil qilishdan boshladik, ularning g'oyalari va san'ati qanday birlashgan yoki farq qilganini o'rgandik. Sevgi ma'nosi, ideal inson qiyofasi, yashirin ma'naviy motivlar va Navoiy g'azallari va Bobur qo'shiqlaridagi majoziy uslublar bu qarama-qarshilikning asosini tashkil etdi.

Orqaga nazar tashlasak, jamiyat ikkala yozuvchining hayotini qanday shakllantirganini ko'rish uchun hikoyalar va eski yozuvlarga murojaat qildik. Davrning siyosiy muhiti Navoiyning o'z dunyosiga Temuriylar sulolasi nuqtai nazaridan qanday qaraganini aniqroq ko'rsatdi. Shu bilan birga, Bobur bilan bog'liq voqealar uning asarlarining o'ziga xos shakllarini tushuntirishga yordam berdi. Ular yashagan davrlar ularning so'zlarida iz qoldirdi, tinch, ammo aniq bir iz qoldirdi. So'zlar oqimini o'rganish uchun tadqiqotchilar Navoiy she'rlari va uzun hikoyalari bilan bir qatorda "Boburnoma" asarlarini ham o'rganishdi. Har bir asardan aniq parchalar batafsilroq o'rganish uchun tanlab olindi. Til, ritmik naqshlar, tovush vositalari va ijodiy ifodalarning tanlovi tadqiqotning asosiy yo'nalishini belgilab berdi. Iboralar orqali yetkazilgan ma'no so'zlar kombinatsiyasi kabi e'tiborni tortdi. Har bir namuna ohang va tuzilishga bog'liq xususiyatlarni ochib berdi. Yaqindan o'qish she'riy shakl va ifoda o'rtasidagi bog'liqlikni ochib berdi.

Ilmiy maqolalardan boshlab, tadqiqot adabiyotshunoslarning kitoblari va asarlariga tayandi. Zamonaviy olimlar ushbu yozuvchilarning ta'siriga qanday qarashlarini ko'rib chiqish orqali tadqiqot mavjud g'oyalar va allaqachon qo'llanilgan tushunchalarni birlashtirdi.

Bitta maqsad aniq edi: Navoiy merosi "Boburnoma" asarlarida qay darajada saqlanib qolganligini tekshirish va yangi g'oyalarning kelib chiqishini aniqlash. Ushbu

maqsadga erishish uchun bir nechta jihatlarni - fikrlash shakllari, she'riyat uslublari, so'z tanlash - bir vaqtning o'zida birlashtirish usuli qo'llanildi, bularning barchasi ularni juda keskin ajratmagan holda birgalikda ko'rib chiqildi.

Natija

Bir tomondan, tadqiqot natijalari Navoiyning ijodiy qarashlari bilan Boburning qarashlari o'rtasidagi chuqur bog'liqlikni ta'kidlaydi - ham mafkuraviy, ham badiiy jihatdan. Bobur vaqt bilan ajralib tursa-da, Navoiy turkiy adabiyotda yaratgan narsalarni olib, uni yanada rivojlantirdi va o'zgaruvchan davr uchun qayta talqin qildi. Navoiy poydevor qo'ygan joyda, ayniqsa g'azal shaklida, Bobur aralashdi - shunchaki unga ergashish bilan cheklanib qolmay, balki uning hissiy va intellektual ta'sirini chuqurlashtirdi. Sevgi, ichki haqiqat, ideal inson - bu mavzular Bobur qo'lida yangi qirralarga ega bo'ldi. Shunday qilib, uslubdagi farqlarga qaramay, uning she'riyati hali ham Navoiy merosining asosiy ruhini aks ettiradi. Shunga qaramay, Bobur va Navoiyga shunchaki shogird va ustoz sifatida qarash muhim narsani o'tkazib yuborish demakdir. Darhaqiqat, Bobur Navoiyga juda qoyil qoldi, uning asarlariga sho'ng'idi va keyin bu ta'sirni amaliy hayotiga o'tkazdi. Shunga qaramay, u shaxsiy qarashlar bilan boshqarilib, she'riyat orqali tarixni boshqargan, guvohi bo'lgan va erkin fikrlagan shaxs sifatida gapirdi.

Bobur she'rlarining lirik chuqurligi ajralib turadi - ular vaqtga chuqur singib ketgan, hayotga to'la, to'g'ridan-to'g'ri yashagan onlardan kelib chiqadi. Ko'pincha yo'qotish bilan shakllansa-da, uning satrlari surgunni shunchaki og'riq sifatida emas, balki kundalik sahnalarda ko'rinadigan sokin haqiqat sifatida tasvirlaydi. Ular hokimiyat uchun kurash, sog'inch va orzularni tasvirlagani uchun, ammo realistik bo'lib qolaveradi, bu asarlar go'yo kecha yozilgandek samimiy tuyuladi. Biroq, shakldan tashqari, ularning halolligi boshqalar tegmagan chegaralarni qanday kengaytirgani muhim. Undan oldin ko'pchilik qattiq qo'shiqlar yozgan bo'lsa-da, Bobur o'z fikrlarini do'stlar o'rtasidagi suhbatlar kabi oqishiga yo'l qo'ydi - bu o'zgarish hamma narsani o'zgartirdi. Shunga qaramay, u baland ovozda emas edi, uning kuchi soddaligida edi, kerak bo'lganda paydo bo'ldi.

Shu paytdan boshlab Bobur Navoiyning ijodiy qarashlarini davom ettirdi, lekin uni o'z hayotining lahzalari va duch kelgan davrlari orqali shakllantirdi. Bu o'zgarish turk adabiyoti rivojida sokin burilish nuqtasiga aylandi.

Aytish mumkinki, Bobur shunchaki Navoiy yo'lidan bormagan - u uni yanada rivojlantirgan. Ajralib turadigan narsa shundaki, u qanday qilib tanish yo'lni egallagan va uni chuqurlashtirgan. Bu o'zgarish ularning umumiy merosini ko'rib chiqishda eng muhim ahamiyatga ega. Bu shunchaki davom emas, balki bitta yozuvchi tomonidan shakllantirilgan va avvalgisidan tashqariga chiqadigan o'zgarishdir.

Muhokama

Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur asarlarini sinchkovlik bilan o'rganish shuni ko'rsatadiki, ularning aloqasi bir yozuvchining boshqasiga shunchaki ta'siridan chuqurroqdir. U umumiy e'tiqodlarni, ifoda go'zalligini va vaqt o'tishi bilan shakllangan tilni ifodalaydi. Navoiydan Bobur asarlarida yashab kelayotgan g'oyalar - g'azallar, ramzlardagi yashirin ma'nolar, insoniy kamolot haqidagi tasavvurlarni paydo qiladi. Biroq, paydo bo'lgan narsa ko'chirilmadi, aksincha, u jimgina ichkarida o'sib bordi, haqiqiy hayot tomonidan o'zgartirildi. Eski narsa keraksiz dabdabasiz, shunchaki shaxsiy sayohat orqali yana yangi bo'ldi.

Ma'naviy yuksaklik va ma'naviy poklanishdan tashqari, Navoiy ilohiy sevgi va uning yashirin ma'nolariga chuqur kirib boradi. Biroq, Bobur og'riq va sog'inchni to'g'ridan-to'g'ri o'z hayotidan olingan hikoyalarga to'qib beradi. Surgun uning satrlariga og'ir yuk tushadi, yo'qotish, o'tkinchi kuch va qiyinchiliklar bilan azoblangan lahzalarni ko'tarish ham bir xil darajada qiyin. Uning tasvirlari suzib yurmaydi - ular asosli, haqiqiy, nafas oladi. Bu ibtidoiy teginish eski she'riy shakllarga yangi hayot bag'ishlaydi.

Ularning yozish uslublarini taqqoslaganda, bir narsa ajralib turadi. Garchi ikkalasi ham g'azal va uzun she'rlar bilan ishlagan bo'lsalar-da, ularning yo'llari qiziqarli tarzda ajralib turardi. Ha, Navoiy bu uslublarga chuqur ta'sir ko'rsatdi. Biroq, Bobur butunlay boshqacha ish qildi - u eski hikoyalarni yangicha nuqtai nazardan taqdim etdi. Uning o'tmishdagi voqealar haqidagi yozuvlari an'analarga keskin zid keldi. "Boburnoma" buni aniq ko'rsatib turibdi - u vaqt o'tishi bilan to'g'ridan-to'g'ri gapiradigan odamning nutqi kabi o'qiladi. Haqiqat, xotira va shaxsiy fikrlar u yerda yonma-yon mavjud. Tafsilotlar ulug'vor eshitilgani uchun emas, balki haqiqatni his qilgani uchun jonlanadi. Boshqa hech qayerda so'zlar Navoiy yozuvidagidek jonli tuyulmagan. Uning asarlari Chag'atoy tilining go'zalligi uchun aniq tamoyillar asosida poydevor qo'ydi va uni doimiy adabiy shaklga ko'tardi. Biroq, Bobur bu tuzilmani olib, uni yumshatdi. Qattiq nafislik o'rniga u odamlarning real hayotda qanday gapirishiga yaqinroq ravonlikni tanladi. Ifoda nafas olish uchun joy oldi. Natijada, turkiy matnlarda samimiy tuyg'ular kuchaydi.

Shunday qilib, maqola Navoiy va Bobur o'rtasidagi aniq, kuchli va jonli bog'liqlikni namoyish etadi. Har bir davr avvalgisini saqlab qoladi, lekin shu bilan birga yangi narsani ham kiritadi. Bu ip hech qachon uzilib qolmaydi, hatto vaqt o'tishi bilan shakli o'zgarsa ham.

Xulosa

Ushbu tadqiqot Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur o'rtasidagi bog'liqlikni taqlid orqali emas, balki ularning umumiy g'oyalarining chuqurligi orqali ta'kidlaydi. Ularni shunchaki ilhom emas, balki eski urf-odatlarining yangi g'oyalar bilan uyg'unligi birlashtiradi. Navoiy mustahkam poydevor qo'ygani aniq - g'azalning takomillashtirilgan tuzilishi, ichki ma'naviy savollar, inson kamoloti haqidagi

mulohazalar - bularning barchasini Bobur davom ettirgan. Biroq, bu yerda taqlid qilishga o‘rin yo‘q. Buning o‘rniga, real hayot lahzalari, haqiqiy tarix va samimiy mulohazalar Boburning avvalgi voqealarni qayta talqin qilishini shakllantiradi. Uning ovozi kelib chiqishini unutmasdan yangi qatlamlar qo‘shadi. An‘anaviy ramzlardan tashqari, Boburning she‘rlari halollik, real hayot tafsilotlari va yangi tasvirlarni ifodalaydi. Uning "Boburnoma" xotiralari turkiy adabiyotda burilish nuqtasini belgilaydi - aniq, puxta va tarixiy. Diqqatli kuzatish, filtrlanmagan ovoz va yalang‘och haqiqat orqali shakllangan haqiqat oldinga chiqadi. U ko‘rgan, his qilgan va aytgan narsalarga asoslangan boshqa ritm paydo bo‘ladi.

Boburning ijodi Navoiyning izidan boradi, garchi uning o‘z qarashlari asosida shakllangan bo‘lsa ham. Navoiy asos solganidan beri Bobur qalami haqiqiy tajribaga to‘la jonli narsani yaratadi. Bir vaqtlar o‘zgarimas bo‘lgan narsa endi tarix va harakatga to‘la. Bu o‘zgarish eski shakllarni saqlab qoladi, ularning mohiyatini asta-sekin o‘zgartiradi. Har bir oldinga qadam, hatto idrok etishning yangi usullariga moyil bo‘lsa ham, avvalgisini ulug‘laydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR VA MANBALAR:

1. Alisher Navoiy (2026). *Alisher Navoiy Hayoti va Ijodi*. [online] Tafakkur. Available at: <https://tafakkur.net/alisher-navoiy.haqida> .
2. Aral, A. (2025). *O‘zbekiston: til va madaniyat | Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti*. [online] Tsuull.uz. Available at: <https://tsuull.uz/uz/content/ozbekiston-til-va-madaniyat-0> .
3. Burdukov , A. (2026). *O‘zbekiston Milliy kutubxonasi*. [online] Natlib.uz. Available at: <https://media.natlib.uz/> .
4. Karimov, O. (2016). *KIRISH. XX ASR O ZBEK ADABIYOTI TARAQQIYOTIMNG ASOSIY BOSQICHLARI*. [online] *YANGI O‘ZBEK ADABIYOTI TARIXI*. Namangan: K . ABDULLAYEV. Available at: https://turan-edu.uz/media/books/2024/10/29/2023-10-10-04-38-18_0f541d8e7b6b3cf47829c19a7ad86ebc.pdf .
5. MO‘MINOVA, M. (2023). *NAVOIYNING USTOZ-SHOGIRD HAQIDAGI G‘OYALARI*. [online] ISSN 2010-5584 *O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA‘LIMI VAZIRLIGINING ILMIY-METODIK JURNALI* ЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ Я П ПР РЕ ЕП ПО ОД ДА АБ БА АН НИ ИЕ Е Л Т ТЕ ЕА АС СН НИ ИН НГ Г АНГУАГЕ АНД ЛИТЕРАТУРЕ СЦИЕНТИФИК-МЕТОДОЛОГИКАЛ ЖУРНАЛ ОФ ТЕ МИНИСТРИ ОФ ПРЕСХУОЛ АНД СХУОЛ ЕДУКАТИОН ОФ ТЕ РЕПУБЛИК ОФ УЗБЕКИСТАН. Available at: https://tilvaadabiyot.uz/f/elektron_jurnal_5-son_2023_1.pdf .

6. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI FANLAR AKADEMIYASI O'ZBEK TILI, ADABIYOTI VA FOLKLORI INSTITUTI ALISHER NAVOIY NOMIDAGI DAVLAT ADABIYOT MUZEYI ABU RAYHON BERUNIY NOMIDAGI SHARQSHUNOSLIK INSTITUTI O'ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI ALISHER NAVOIY ADABIY VA ILMIY MEROSINI O'RGANISH MASALALARI № 69 (XALQARO KONFERENSIYA MATERIALLARI) 2024-yil 7-fevral TOSHKENT -2024. (n.d.). Available at: [https://api.scienceweb.uz/storage/publication_files/7774/25171/6639c859996f8__69-%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A4%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%9D%D0%A6%D0%98%D0%AF%202024%20\(2\).pdf](https://api.scienceweb.uz/storage/publication_files/7774/25171/6639c859996f8__69-%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A4%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%9D%D0%A6%D0%98%D0%AF%202024%20(2).pdf) .
7. Qayumov, A. (2018). *Navoiyshunoslik (1-kitob) - Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti - DiLib*. [online] Tsuos.uz. Available at: <https://dilib.tsuos.uz/resources/01K88EDF6KXYVEFA1HT5STTY1C> .
8. Qilich Bozorov (2026). ALISHER NAVOIY AND WORLD LINGUISTICS. *Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования*, [online] 5(4), pp.127–130. Available at: <https://in-academy.uz/index.php/zdif/article/view/74580> .
9. to, C. (2006). *Boburiylar sulolasi asoschisi, sarkarda, tarixchi, shoir (1483–1530)*. [online] Wikipedia.org. Available at: <https://uz.wikipedia.org/wiki/Bobur> .
10. Ülvi, A. (2024). *ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR VA BOBURIYLAR DAVRI ADABIYOTI*. [online] “ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR ADABIY MEROSINING JAHON ADABIYOTIDA TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI” MAVZUSIDAGI ILMIY-AMALIY ANJUMAN MATERIALLARI. Available at: https://api.scienceweb.uz/storage/publication_files/9114/27516/6745b8f2dd994__maqola4.pdf .
11. ZOHIDOVA, D. (2021). *ALISHER NAVOIYNING ILMIY MEROSI VA MATNSHUNOSLIK MASALALARI*. [online] ‘ALISHER NAVOIY VA XXI ASR’. Available at: https://www.tsuull.uz/sites/default/files/alisher_navoiy_a5_2-qism_2.pdf .
12. Ражабова, Б. (2025). *Tapux — ziyouz.uz*. [online] Ziyouz.uz. Available at: <https://ziyouz.uz/ilm-va-fan/tarix/?lng=lat> .